

نقش شهرداریها در ارتقای مدیریت شهری با رویکرد محله گرایی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۶/۱۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۸/۲۲

احسان فرخی

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مدیریت امور شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
ehsan_farrokhy@yahoo.com (مسئول مکاتبات)

علی نوری کرمانی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی noorikermaniali@gmail.com

علی اکبر رضایی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: هدف کلی این تحقیق تبیین نقش شهرداریها در ارتقای مدیریت شهری با رویکرد محله گرایی است که با مطالعه اهمیت محله گرایی در ارتقای مدیریت شهری شهرداری تهران با عنوان هدف ویژه بررسی می‌گردد.

روش پژوهش: برای مطالعات میدانی و سنجشی افته‌های مطالعه از روش‌هایی چون مصاحبه با متخصصان، مصاحبه با مسئولان شهری، پرسشنامه و مشاهده استفاده شد. در فرایند گزینش محله‌های مورد سنجش، تلاش شد تا محله‌هایی انتخاب شوند که به لحاظ ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی متفاوت و به نوعی نماینده‌ای مناسب از محله مورد مطالعه به لحاظ گونه بندی کالبدی اجتماعی باشند تا یافته‌های پژوهش قابلیت تعمیم بیشتری داشته باشند.

یافته‌ها: با در نظر گرفتن اهمیت شاخص‌ها و مقایسه شاخص‌ها و مقایسه آنها مشخص شد که شفافیت و اطلاع رسانی صحیح مهم‌ترین معیار و دارای بیشترین امتیاز است. مقایسه میان معیارهای مربوط به اجتماع محلی، بیانگر اهمیت بیشتر مؤلفه سرمایه اجتماعی از سرمایه کالبدی محله است. همچنین این نکته مهم، لزوم توجه به معیارهای سرمایه اجتماعی را در قالب شبکه اجتماعی، مسئولیت پذیری و توانایی‌های فردی اهالی، هنجارها و ارزش‌های عرفی و اعتماد مورد تأکید قرار می‌دهد. پس لزوم توجه به موارد فوق‌الذکر در قالب تدوین برنامه کاربردی و مناسب در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌های مدیران و مسئولان مدیریت شهری احساس می‌گردد.

نتیجه‌گیری: بنابر این تعریف اهداف و برنامه‌ها برای ناحیه و اجرای آنها از طرف شهرداری ناحیه با نظارت شهرداری منطقه ۱۳ و مقیاس‌های بالا صورت می‌گیرد در صورتی که شورای ناحیه که برآمده از نظر شورای مردم می‌باشد، می‌تواند کار نظارت را برعهده بگیرد. لذا تمام مشکلات و نیازهای ناحیه‌ای که می‌تواند در سطح ناحیه و توسط نهادهای مردمی و شورایی انجام گیرد نباید به سطوح بالاتر مثل شهرداری مناطق یا شهرداری مرکزی ارجاع داده شود.

واژگان کلیدی: شهرداری، رویکرد محله محوری، مدیریت شهری، توسعه پایدار

مقدمه

شهرداریها در اهداف طرح آمایش سرزمین در رابطه با جامعه شهری نقش‌های مختلفی دارند منجمله: برقراری سلسله مراتب مناسب در سطح بندی شهری، تعیین سقف توسعه پذیری شهرها با توجه به امکانات و محدودیتها، ایفای نقش هدایت روند توسعه منطقه ای از طریق ترکیب با محورهای توسعه و ایجاد یک شبکه شهری منسجم، پشتیبانی مناسب از جامعه روستائی تحت پوشش، حمایت‌های لازم برای توسعه کشاورزی و بهره برداری از منابع طبیعی، تأمین و گسترش تجهیزات خدماتی و رفاهی شهرداریها نیز می بایست با در نظر گرفتن عوامل و اجرای اهداف زیر نسبت به ساماندهی، زیباسازی و آینده نگری شهرها همت نمایند.

رویکرد محله محور که برگرفته از رویکرد اجتماع محور است، در راستای حل پایدار و بهینه مسائل شهری و همکاری با مدیریت شهری با هدف مشارکت دادن شهروندان در امور شهر، یکی از کارآمدترین سازوکارهای منجر به توسعه پایدار است. در این رویکرد ساکنان محلات بعنوان شرکاء و منتفعین اصلی فرآیند توسعه پایدار شناخته می شوند که به منظور تحقق آن باید در تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و تخصیص منابع سهیم باشند. راهکارهایی همچون سرای محله، صندوق‌های خدمات مالی خرد محله-بنیان، پایگاه‌های سلامت اجتماعی، پارک‌های آموزش شهروندی و غیره منجر به افزایش سطح تعامل ساکنین محلات با تکیه بر توانمندی‌ها و در صورت لزوم، توانمندسازی اجتماع محله‌ای می‌شوند و می‌توانند مکانیسم-های معطوف به تقویت همبستگی و سرمایه اجتماعی شهروندان را باز آفرینی کنند.

مبانی نظری

امروزه با افزایش جمعیت در شهرها شاهد بروز مشکلات عدیده ای هستیم که از جمله این مشکلات می توان به آلودگیهای صوتی، هوا و آب، مشکلات حمل و نقل درون شهری، زاغه نشینی و غیره اشاره کرد و اگر چاره ای اساسی اندیشیده نشود این مشکلات در زمینه زندگی شهری به صورت مسایلی حاد جلوه گری می کند. همچنین جمعیت پذیری شهرها به همراه مسایل اجتماعی - اقتصادی آنها، شکل کاملاً تازه ای از شهر، شهرنشینی و شهرگرایی بوجود آورده است که با آنچه در نیمه اول قرن بیستم در شهرها دیده می شد تفاوت بسیاری دارد. در حال حاضر با توجه به اینکه بخش عمده جمعیت کشور در شهرها ساکن هستند لزوم بکارگیری تدابیری موثر از سوی سازمانها و ارگانهایی که در مدیریت شهری نقش تعریف شده ای دارند احساس می شود، یکی از این نهادها که نقشی محوری در جهت بالا بردن کیفیت زندگی در محیط‌های شهری، فراهم نمودن امکانات، ارائه خدمات و غیره را ایفا می کند شهرداری است. تاریخ مدیریت شهری در ایران نشان می‌دهد که مدیران بیشتر با دید مصرف کننده به مردم نگاه می‌کنند نه یک همکار. امروزه چنین بحرانی به چالش فرا روی مدیریت شهری تبدیل شده است که می‌توان برای پیشگیری از این بحران اقداماتی از قبیل فراهم آوردن زمینه‌های مناسب در جهت شکل‌گیری و تقویت سی بی اوهای محله‌ای در نظر گرفت؛ تا اهالی محلات فارغ از گرفتاری‌های روزمره و معیشتی حاصل از زندگی شهرنشینی در کلانشهرها، تعاملات اجتماعی خود را تقویت سازند. راهکارهایی همچون سرای محله، صندوق‌های خدمات مالی خرد محله - بنیان، پایگاه‌های سلامت اجتماعی، پارک‌های آموزش شهروندی و غیره منجر به افزایش سطح تعامل ساکنین محلات با تکیه بر توانمندی‌ها و در صورت لزوم، توانمندسازی اجتماع محله‌ای می‌شوند و می‌توانند مکانیسم-های معطوف به تقویت همبستگی و سرمایه اجتماعی شهروندان را باز آفرینی کنند. اگر شهر را به عنوان یک موجود زنده فرض کنیم، در آن صورت محله به عنوان عنصر اصلی به مثابه سلول بنیادی این موجود زنده خواهد بود.

«برنامه ریزی محله مبنا» که بر همین اساس مطرح شده است مبتنی بر مهندسی اجتماعی بوده و بجای نگرش کلان و مقیاس‌های بزرگ به ابعاد مشخص فضاها در مقیاس‌های محلی و خرد می‌پردازد. این رویکرد

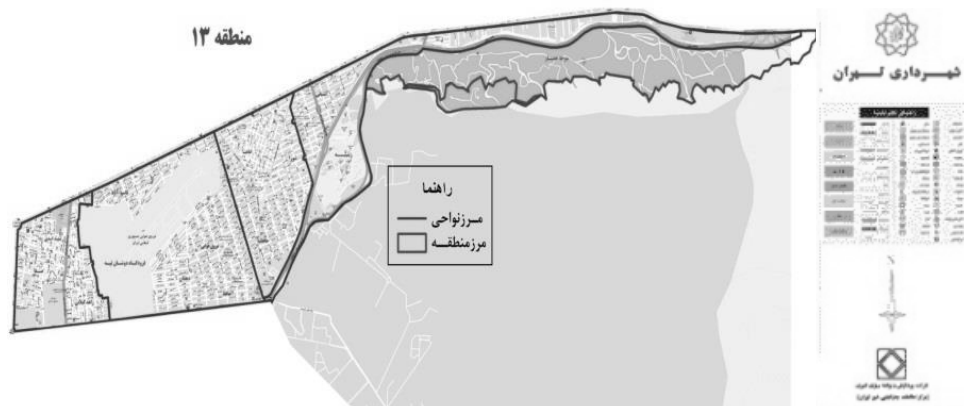
نیازمند بسترسازی و زیر ساخت‌هایی است که بتوان با اتکای به آن‌ها نظام برنامه‌ریزی شهری را براساس آن‌ها استوار ساخت. به همین خاطر بیش از هر چیز نیازمند انسجام و یکپارچگی ساکنان در یک اجتماع محله‌ای، تقویت زمینه‌های هویت‌ساز محله‌ای، تغییر و تحول در ساختار و تشکیلات مجموعه شهرداری‌ها و دیگر متولیان مدیریت شهری برای اتخاذ الگوی مدیریت محلی است (ذکابی ۱۴، ۱۳۸۳)

هدف کلی این تحقیق تبیین نقش شهرداری‌ها در ارتقای مدیریت شهری با رویکرد محله گرایی است که با مطالعه اهمیت محله گرایی در ارتقای مدیریت شهری شهرداری تهران به عنوان هدف ویژه بررسی می‌گردد که با در نظر گرفتن این فرضیه که شهرداری‌ها با رویکرد محله گرایی در مدیریت شهری تهران، مدیریت شهر را ارتقا می‌دهند به آن پاسخ می‌گویند.

روش شناسی تحقیق

برای دستیابی به اهداف اصلی این مطالعه که تبیین نقش شهرداری‌ها در ارتقای مدیریت شهری با رویکرد محله گرایی است و پاسخ به پرسش‌های تحقیق، این پژوهش در دو بخش مطالعات اسنادی و میدانی انجام شد و نتایج مطالعات مورد سنجش قرار گرفت. در بخش اسنادی مولفه‌ها و معیارها و شاخص‌های متغیرهای وابسته تحقیق یعنی ارتقای مدیریت شهری و محله گرایی مورد بررسی قرار گرفت. مدل و الگوی پژوهش در قالب شکل ۴ و ۵ نشان داده شده است. در بخش نظری از روش مطالعه کتابخانه‌ای و استفاده از منابع موجود در قالب کتاب‌ها، رساله‌ها، گزارش‌ها و نقشه‌ها بهره‌گیری شد و در بخش مطالعات میدانی و سنجشی یافته‌های مطالعه از روش‌هایی چون مصاحبه با متخصصان، مصاحبه با مسئولان شهری، پرسشنامه و مشاهده استفاده شد. در فرایند گزینش محله‌های مورد سنجش، تلاش شد تا محله‌هایی انتخاب شوند که به لحاظ ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی متفاوت و به نوعی نماینده‌ای مناسب از محله مورد مطالعه به لحاظ گونه‌بندی کالبدی اجتماعی باشند تا یافته‌های پژوهش قابلیت تعمیم بیشتری داشته باشند.

روش توزیع و پاسخگویی به پرسشنامه، روش مشترک سنجش بود و اهالی دوماحله اسدی و پیروزی در منطقه ۱۳ (شکل ۲ و ۳) جامعه مخاطب و مورد سنجش بودند. با توجه به جمعیت دو محله مورد بررسی و محدودیت‌های زمانی و انسانی پژوهش، از روش نمونه‌گیری استفاده شد. در این فرایند هر محله به عنوان زیرمجموعه‌ای مجزا در نظر گرفته شد و نمونه‌گیری در هر محله‌طور جداگانه صورت پذیرفت و نمونه‌ها از میان مجموعه خانوارهای ساکن در هر محله انتخاب شدند.

شکل ۱: تقسیم‌بندی بافت محله مورد مطالعه

ماخذ: وب سایت شهرداری منطقه ۱۳ تهران

برای محاسبه حجم نمونه در هر محله از روش کوکران استفاده شده است. با جای گذاری حجم جامعه (تعداد خانوارهای هر محله) در رابطه بیشتر و تشابه تعداد پرسشنامه‌ها که منجر به سادگی مقایسه نتایج می شود تعداد ۱۰۰ پرسشنامه در هر محله توزیع شد. همچنین معادل ۲۰ درصد حجم نمونه در هر محله، به دست اندرکاران امور شهری در سطح محلی اختصاص داده شد. بنابراین، در هر محله، تعداد ۱۰ پرسشنامه میان کارکنان شهرداری منطقه و ناحیه مربوط و ۱۰ پرسشنامه نیز میان شوراییاران توزیع گردید. بر این اساس، در مجموع ۱۲۰ پرسشنامه در هر محله توزیع شد. شیوه عمل و نحوه طراحی پرسش‌ها، و نیز مصاحبه با متخصصان، به روش لیکرت صورت پذیرفت. در مصاحبه متخصصان و همچنین پرسشنامه سنجش اهمیت معیارهای الگو، از روش لیکرت پنج سطحی استفاده شد.

در انتخاب محله‌ها این نکته مدنظر قرار گرفت که دو نمونه، به لحاظ ابعاد کالبدی و جمعیتی متفاوت باشند. بر این اساس، محله کوچک و کم جمعیت قاسم آباد (۱۷۹۲۳ نفر) از بافت سنتی شهر انتخاب گردید، و محله وسیع و پرجمعیت نیروی هوایی (۳۲۰۵۰ نفر) از بافت شطرنجی این شهر برگزیده شد.

جهت نمونه گیری ۲۰ نفر از اعضای متخصص و با سابقه و صاحب نظر شهرداری انتخاب شده و از آنان خواسته شد تا در مورد میزان تناسب (روایی) هر یک از سوالات پرسشنامه بر روی یک مقیاس ده درجه ای (بیشترین روایی عدد ۱۰ و کمترین روایی عدد ۱) قضاوت نمایند. در نهایت تعداد ۱۰۰ پرسشنامه تکمیل شده توسط متخصصین داده‌های قابل بررسی در این مطالعه را تشکیل دادند. طراحی پرسشنامه با استفاده از روش لیکرت انجام شد.

به منظور دستیابی به اهداف تحقیق و پاسخ به سوالات تحقیق، ابتدا مفاهیم و مولفه‌ها و معیارها و شاخص‌های مورد مطالعه در نقش شهرداریها در ارتقای مدیریت شهری با رویکرد محله گرایی

کوکران، حجم نمونه در محله‌های مورد مطالعه به ترتیب ۹۵ و ۸۹ محاسبه گردید، که برای اطمینان شناسایی و تبیین شد. با انجام تحقیقات میدانی و کتابخانه ای ابتدا دو مفهوم عمده مدیریت شهری و اجتماع محلی تعیین گردید. سپس در بحث مفهوم مدیریت شهری دو مولفه تدابیر و سیاست‌ها و نهادها مهم تر ارزیابی شدند. با تحقیق بر روی معیارهای مهم مولفه تدابیر و سیاست‌ها توانمند سازی، شفافیت، قانونمندی، سازوکار مشارکت محله‌ها در مدیریت شهری، هماهنگی سازمان‌های متولی امور شهری در امور محله و حضور ملموس و عینی مدیریت شهری در محله تعیین شد. برای بدست آوردن مولفه‌های موثر بروی نهادها، دو معیار نهاد نمایندگی محله و نهاد مدیریتی محله انتخاب شد. برای بدست آوردن مولفه‌های موثر بر روی مفهوم محله محوری دو مولفه سرمایه اجتماعی و سرمایه کالبدی بیشتر مورد توجه قرار دارد. مولفه سرمایه اجتماعی با معیارهای شبکه اجتماعی محله، مسئولیت پذیری مردم، توانایی‌های فردی ساکنان محله، هنجارها و ارزش‌های عرفی و اعتماد سنجیده شد. مولفه سرمایه کالبدی با دو معیار مکان‌های مذهبی- مردمی و توان اقتصادی محله سنجیده شد. در نهایت با تحقیقات انجام و همچنین نظر صاحب نظران و متخصصین ۱۵ متغیر جهت دستیابی به اهداف تحقیق و پاسخ به پرسش‌های تحقیق تعیین شدند. این ۱۵ متغیر عبارتند از: توانمند سازی، شفافیت، قانونمندی، سازوکار مشارکت محله‌ها در مدیریت شهری هماهنگی سازمان‌های متولی امور شهری در امور محله، حضور ملموس و عینی مدیریت شهری در محله، نهاد نمایندگی محله، نهاد مدیریتی محله، معیارهای شبکه اجتماعی محله، مسئولیت پذیری مردم، توانایی‌های فردی ساکنان محله، هنجارها و ارزش‌های عرفی، اعتماد، مکان‌های مذهبی- مردمی و توان اقتصادی محله. روش لیکرت برای طراحی پرسشنامه استفاده شد. در این پرسشنامه هر یک از پرسش‌شوندگان موافقت خود را با این گویه " به نظر من حضور این معیار نقش

مهمی در تحقق محله محوری در این محله دارد" که در پنج سطح از (کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) تنظیم شده بود اعلام میکردند. به جای عبارت این معیار، هر یک از متغیرها در نظر گرفته می شد؛ و به جای عبارت این محله، نام محله مدنظر قرار می گرفت. میزان موافقت مخاطبان با هر گویه، به منزله میزان اهمیت متغیر مربوط در تحقق محله محوری در آن

محله ارزیابی شد. امتیاز نهایی هر متغیر از جمع امتیاز داده شده به آن به وسیله یکایک پاسخ دهندگان، محاسبه شد که در فصل نتایج و بحث به تفصیل اشاره خواهد شد.

نتایج حاصل از آزمون تی را در جدول ۱ و ۲ مشاهده می نمایید.

جدول ۱: وضعیت کلی داده های بدست آمده از تحقیق

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
x1	120	2.20	.789	.249
x2	120	2.20	.422	.133
x3	120	2.60	.516	.163
x4	120	2.40	.516	.163
x5	120	2.60	.843	.267
x6	120	2.80	.422	.133
x7	120	2.00	.000 ^a	.000
x8	120	2.60	.843	.267
x9	120	2.60	.516	.163
x10	120	2.60	.516	.163
x11	120	2.60	.516	.163
x12	120	2.20	.789	.249
x13	120	2.20	.422	.133
x14	120	2.20	.422	.133
x15	120	2.20	.422	.133

ماخذ: یافته های پژوهش

جدول ۲: آزمون تی استیودنت

	Test Value = 0					
	t	df	Sig.(2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
x1	8.820	119	.000	2.200	1.64	2.76
x2	16.500	119	.000	2.200	1.90	2.50
x3	15.922	119	.000	2.600	2.23	2.97
x4	14.697	119	.000	2.400	2.03	2.77
x5	9.750	119	.000	2.600	2.00	3.20
x6	21.000	119	.000	2.800	2.50	3.10
x8	9.750	119	.000	2.600	2.00	3.20
x9	15.922	119	.000	2.600	2.23	2.97
x10	15.922	119	.000	2.600	2.23	2.97
x11	15.922	119	.000	2.600	2.23	2.97
x12	8.820	119	.000	2.200	1.64	2.76
x13	16.500	119	.000	2.200	1.90	2.50
x14	16.500	119	.000	2.200	1.90	2.50
x15	16.500	119	.000	2.200	1.90	2.50

ماخذ: یافته های پژوهش

مدیریت شهری و اجتماعی محلی که در نظر سنجی دارای امتیازی بالاتر از ۹۰۰ بودند و شامل ۵ متغیر از مدیریت شهری و ۲ متغیر از اجتماع محلی می‌شدند دو به دو مقایسه شدند تا وجود یا عدم وجود و همچنین میزان ارتباط دو به دو بین متغیرها توسط نرم افزار SPSS19 آزمون شود. بدین منظور از ضریب همبستگی اسپیرمن برای متغیرها استفاده شد که در ادامه ذکر خواهد شد.

به عنوان نمونه نتایج رابطه همبستگی بین شفافیت اطلاع رسانی مدیریت شهری با هنجارها و ارزش‌های عرفی اجتماع محلی در جدول (۴-۴) نشان داده شده است. ضریب همبستگی برابر ۰/۸۲۲ برآورد شده است که نشان دهنده رابطه مستقیم بین شفافیت اطلاع رسانی مدیریت شهری با هنجارها و ارزش‌های عرفی اجتماع است. نتایج آزمون آماری عدم معناداری رابطه را بین دو متغیر در سطح ۵ درصد ($p=0/95$) نشان می‌دهد.

همانطور که در جدول تست تی-استیودنت مشاهده می‌شود میانگین نمونه‌های برداشته شده از متغیرها بیان میکند که این نمونه‌ها تا حد زیادی به میزان واقعی نزدیک است. مقایسه نظرات گروه‌های پرسش شونده نشان دهنده دیدگاه‌های متفاوت نهادهای مختلف برنامه ریزی، اجرایی و مردم، در مورد اولویت مشکلات محلات و برنامه ریزی است. نهاد هماهنگ کننده جهت همسو کردن نظرات متفاوت در مدیریت شهری تعریف نشده است و عدم مشارکت مردم در برنامه‌های مدیریت شهری، مدیریتی متمرکز و از بالا به پائین را موجب شده است. با توجه به کمبودهای سیستم مدیریت شهری طرح ناحیه محوری با هدف تجمع منابع و نیروی محلات در سطح ناحیه و بهبود مشارکت مردم در برنامه ریزی و مدیریت پیشنهاد می‌شود.

برای بررسی آزمون‌های فرضیه بیان شده در بخش روش پژوهش، مقادیر معیارهایی از دو مفهوم

جدول ۳: مقایسه نظرات مردم با شورایاران و شهرداری‌های نواحی

موضوعات	شهرداری‌های نواحی نمونه	دبیران شورایاری محلات نمونه	گروه‌های پرسش شونده
مشکلات محلات و نواحی	بعد اجتماعی و فرهنگی	بعد اجتماعی و فرهنگی	بعد مدیریتی (۲)، بعد کالبدی (۶)، بعد اجتماعی و فرهنگی
برنامه‌های تهیه شده در رابطه با مشکلات	برنامه‌های کالبدی (۶ و ۹)، برنامه‌های مدیریتی (۲)	برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی (۲ و ۹)، برنامه‌های کالبدی	
میزان مشارکت	زیاد	زیاد	کم
زمینه مشارکت	فکری و اجرایی	فکری و اجرایی	عدم آگاهی از برنامه‌ها و طرح‌ها
	روشی برای ارایه بهتر خدمات، صرفه جویی در هزینه‌های شهرداری، شناخت و رفع مشکلات محلات و تلاش در جهت همسطح کردن آنها، بهبود وضعیت شهرداری ناحیه	افزایش تاثیر شورایاران در برنامه‌ها، تنظیم رابطه مناسب شورایاران با شهرداری‌ها و دیگر شورایاران، تقویت بعد مشارکتی و سیستمی	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۴: رابطه بین شفافیت اطلاع رسانی مدیریت شهری با هنجارها و ارزش‌های عرفی اجتماع محلی

		شفافیت اطلاع رسانی	
شفافیت اطلاع رسانی	Correlation Coefficient	1	0. 822
	Sig. (2-tai led)	.	0. 956
Spearman's rho	N	120	120
	Correlation Coefficient	0. 822	1
هنجارها و ارزش‌های عرفی	Sig. (2-tai led)	0. 956	.
	N	120	120

ماخذ: یافته‌های پژوهش

مردمی، قانونمندی، شبکه اجتماعی محله، اعتماد، توان اقتصادی محله، توانایی فردی ساکنان محله و هماهنگی سازمان‌های متولی امور شهری می باشد. نتیجه ارزیابی وجود شاخص‌های مربوط به این معیار نشانگر امکان تحقق این معیار در محله‌های مورد بررسی است.

- مقایسه امتیاز معیارهای مربوط به دو مفهوم مدیریت شهری و اجتماعی محلی بیانگر اهمیت بیشتر مؤلفه‌های مدیریت شهری از دید مردم و مسئولان محلی است. این موضوع می تواند با نقش تعیین کننده و آغازگر مدیریت شهری در فرایند تحقق مرحله محوری مرتبط باشد. این تعبیر، میتواند مؤلفه‌های مربوط به اجتماع محلی (محله) در قالب سرمایه‌های کالبدی و اجتماعی را به عنوان بستر تحقق این رویکرد برشمرد و نقش مدیریت شهری را به عنوان آغازگر و نیروی محرکه برای شروع و استمرار بهره برداری از دارایی‌های محله قلمداد کرد.

نتایج رابطه همبستگی بین آموزش مشارکت شهروندی (توانمند سازی) مدیریت شهری با هنجارها و ارزش‌های عرفی اجتماع محلی در جدول (۴-۵) نشان داده شده است. ضریب همبستگی برابر ۰/۷۲۲ برآورد شده است که نشان دهنده رابطه مستقیم بین این دو متغیر است. نتایج آزمون آماره t عدم معناداری رابطه را بین دو متغیر در سطح ۵ درصد ($p=0/95$) نشان می‌دهد.

یافته‌ها:

- با در نظر گرفتن اهمیت شاخص‌ها و مقایسه شاخص‌ها و مقایسه آنها مشخص شد که شفافیت و اطلاع رسانی صحیح مهم ترین معیار و دارای بیشترین امتیاز است. در رتبه‌های بعدی به ترتیب توانمندسازی، نهاد نمایندگی محله، ملموس و عینی مدیریت شهری، هنجارها و ارزش‌های عرفی، مسئولیت پذیر، نهاد مدیریتی محله، ساز و کار مشارکت کامل و موثر محله‌ها، اماکن مذهبی

جدول ۵: رابطه بین توانمند سازی مدیریت شهری با ارزش‌های عرفی اجتماع محلی

		هنجارها و ارزش‌های عرفی آموزش مشارکت شهروندی	
آموزش مشارکت شهروندی	Correlation Coefficient	1	0. 772
	Sig. (2-tai led)	.	0. 687
Spearman's rho	N	120	120
	Correlation Coefficient	0. 772	1
هنجارها و ارزش‌های عرفی	Sig. (2-tai led)	0. 687	.
	N	120	120

ماخذ: یافته‌های پژوهش

لذا تمام مشکلات و نیازهای ناحیه ای که می تواند در سطح ناحیه و توسط نهادهای مردمی و شورایی انجام گیرد نباید به سطوح بالاتر مثل شهرداری مناطق یا شهرداری مرکزی ارجاع داده شود.

پیشنهادات

- با تقویت سامانه ارتباطی و اطلاع رسانی مدیریت شهری با در نظر گرفتن ملاک هایی چون تنوع بخشی به شیوه های حضوری و رو در رو و بهره گیری از فناوری اطلاعات در قالب پایگاه های اینترنتی در سطح نواحی
- آموزش شیوه های مشارکت با برگزاری گردهمایی های محله ای با حضور مسئولان شهری و باهدف آگاهی بخشی در خصوص رویکرد محله محوری در منطقه ۱۳
- بهره گیری از سرمایه های محلات منطقه ۱۳ در قالب فضاها و محل های اجتماع عموم در سطح نواحی بویژه در مکان های مذهبی و مورد احترام در محله های قاسم آباد و نیروی هوایی با توجه به حضور ریش سفیدان و معتمدان

منابع و مأخذ

- (۱) آخوندی، عباس احمد و همکاران، ۱۳۸۷، آسیب شناسی مدل اداره امور شهر در ایران، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره ۶۳.
- (۲) آرون، ریمون. ۱۳۵۴. مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی، ترجمه باقر پرهام، انتشارات کتاب های جیبی، تهران.
- (۳) السان، مصطفی، ۱۳۸۵. حقوق شهروندی و توسعه پایدار، مجموعه مقالات همایش علمی حقوق شهروندی، دانشگاه آزادی اسلامی واحد ماکو، ص ۱ تا ۱۸.
- (۴) الوانی، سید مهدی و سید نقوی، میر علی، ۱۳۸۰. سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه ها، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳ و ۳۴، دانشگاه علامه طباطبائی.

- مقایسه میان معیارهای مربوط به اجتماع محلی، بیانگر اهمیت بیشتر مؤلفه سرمایه اجتماعی از سرمایه کالبدی محله است. این موضوع با نتایج مطالعات نظری این پژوهش تطابق دارد که بر مبنای آن سرمایه اجتماعی مهم ترین دارایی محله به شمار می آید. همچنین این نکته مهم، لزوم توجه به معیارهای سرمایه اجتماعی را در قالب شبکه اجتماعی، مسئولیت پذیری و توانایی های فردی اهالی، هنجارها و ارزش های عرفی و اعتماد مورد تأکید قرار می دهد. پس لزوم توجه به موارد فوق الذکر در قالب تدوین برنامه کاربردی و مناسب در تصمیم گیری ها و تصمیم سازی های مدیران و مسئولان مدیریت شهری احساس می گردد.

نتایج

با رویکرد مردم محوری در برنامه ریزی شهری در شرایط موجود شهرهای ایران با تکیه بر پتانسیل های مشارکتی مردم در محلات شهری (بویژه محلات اسکان غیررسمی) که نقش مهمی در تقویت پایداری برنامه ریزی شهری دارد و اقدام شهرداری تهران در مورد طرح ناحیه محوری فقط محدود نمودن وظایف شهرداری های نواحی منطقه ۱۳ در حوزه خدمات شهری است، ولی هدف اصلی در طرح ناحیه محوری جمع منابع محلات در سطح ناحیه و افزایش عملکرد مدیریتی و مشارکتی از پایین به بالا باید باشد و نوع و میزان فعالیتهای شهرداریهای مناطق و به تبع نواحی منطقه ۱۳ با توجه به تصویب بودجه مصوب از طرف شهرداری مرکزی صورت می گیرد، در صورتی که نیازها و مشکلات هر کدام از سطوح و در نتیجه بودجه تخصیص یافته برای رفع آن مشکل نیازمند توجه شهرداری همان سطح است. بنا بر این تعریف اهداف و برنامه ها برای ناحیه و اجرای آنها از طرف شهرداری ناحیه با نظارت شهرداری منطقه ۱۳ و مقیاس های بالا صورت می گیرد در صورتی که شورای ناحیه که برآمده از نظر شورای مردم می باشد، می تواند کار نظارت را برعهده بگیرد.

- (۵) ایراندوست، کیومرث، ۱۳۸۷. مروری بر اهمیت بخش غیر رسمی در توانمندسازی اجتماعات محلی فقیر، مجموعه مقالات همایش توسعه محله‌ای، نشر طرح نو، ص ۱۱۵ تا ۱۴۳.
- (۶) ایمانی جاجرمی، حسین ۱۳۸۰، سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سال دوم، شماره ۷.
- (۷) ایمانی جاجرمی، حسین. ۱۳۸۲، حکمروایی شهری و پژوهش شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سال چهارم، شماره ۱۶، ۱۵.
- (۸) امیرخانی، محمد امیر. ایازی، س. م و رفیعی، ش. ۱۳۸۷. راهنمای توانمندسازی شهروندان و محلات شهر برای ارتقای سلامت، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، نشر مهرراوش، ص ۲۲۸.
- (۹) برک‌پور، ناصر، ۱۳۸۲، گذار از حکومت شهری به حاکمیت شهری، ماهنامه‌ی شهرداری‌ها، شماره ۴۹.
- (۱۰) برک‌پور، ناصر و اسدی، ایرج، ۱۳۸۸. مدیریت و حکمروایی شهری، تهران، دانشگاه هنر.
- (۱۱) پیران، پرویز، ۱۳۸۳، راهی جز افزایش مشارکت مردم نداریم، شهر و ساختمان، سال اول، شماره دوم و سوم.
- (۱۲) پیران، پرویز، ۱۳۸۳. برداشتهای نادرست در باب مفاهیم علمی، وقایع اتفاقیه، شماره ۱۶.
- (۱۳) تیموری، کاوه، ۱۳۸۳. نقش شورا در شوراها، ماهنامه شهرداریها، شماره ۶۵.
- (۱۴) حاجی پور، خلیل، ۱۳۸۵، برنامه ریزی محله مبنا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار ۳۷-۴۶، دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران.
- (۱۵) حبیب، فرح، ۱۳۸۶، رویکرد پایداری در متن شهرسازی، نشریه علوم تکنولوژی و محیط زیست، شماره ۱.
- (۱۶) حبیبی، محسن و سعیدی رضوانی، هادی ۱۳۸۴. شهرسازی مشارکتی کاوشی نظری در شرایط ایران. ۲۴-۱۵، دانشکده هنرهای زیبا.
- (۱۷) حجتی اشرفی، غلامرضا، ۱۳۸۱. مجموعه کامل قوانین و مقررات شهرداری و شوراها اسلامی-با آخرین اصلاحات و الحاقات، تهران، نشر گنج دانش، چاپ سیزدهم.
- (۱۸) ذکایی، سعید، ۱۳۸۳. رابطه‌ی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات شهری، مجموعه مقالات اولین همایش توسعه‌ای.
- (۱۹) رفیعیان، مجتبی و تاجدار، وحید. ۱۳۸۷. سنجش وضعیت سلامت با رویکرد منطقه‌ای در مجموعه شهری. ۱۶۳-۱۸۴، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای ۱۰ مشهد.
- (۲۰) رضویان، محمدتقی، ۱۳۸۱، مدیریت عمران شهری، انتشارات پیوند نو.
- (۲۱) رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و سیدعلی، بدری، ۱۳۸۲، دیدگاه توسعه پایدار، فصلنامه مدرس، شماره ۲۹، دانشگاه تربیت مدرس.
- (۲۲) روستا، مجید، ۱۳۸۷. توسعه اجتماع محور: ساز و کاری برای ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی، نشریه شهرسازی و معماری هفت شهر، شماره ۲۳-۲۴.
- (۲۳) سبزعلیان، مرضیه و مرضیه، بقیری، ۱۳۸۹، بانک اطلاعات شهرداری منطقه ۴، انتشارات پرستا.
- (۲۴) سعیدنیا، احمد، ۱۳۷۹، مدیریت شهری، انتشارات سازمان شهرداریهای کشور.
- (۲۵) شریفیان ثانی، مریم ۱۳۸۰. مشارکت شهروندی، حکمروایی شهری و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۸.
- (۲۶) شیراسب، راحله، ۱۳۸۲. خدمات شهری در گرو جلب مشارکت مردمی»، ماهنامه‌ی شهرداری‌ها، شماره ۳.

- ۳۶) گروه مطالعات برنامه ریزی و توسعه پایدار شهری. ۱۳۸۹، بررسی بافتهای شهر مشهد با توجه به معیارهای پایداری مدیریت توسعه و پژوهش شهرداری مشهد.
- ۳۷) قادری، حاتم. ۱۳۷۹، شورا و سه اصل آگاهی، آزادی، داشتن، ماهنامه شهر، شماره ۷.
- ۳۸) قالیباف، محمدباقر. ۱۳۸۷، حکومت محلی یا استراتژی توزیع فضایی قدرت سیاسی در ایران، انتشارات امیرکبیر.
- ۳۹) محمدزاده، سعید، یدالهی فارسی، ج و شریف زاده، ۱۳۸۸، کارآفرینی قومی - دانشنامه کارآفرینی، جلد دوم، بنیاد دانشنامه نگاری ایران و موسسه کار و تأمین اجتماعی.
- ۴۰) موسوی، یعقوب، ۱۳۸۷، بررسی سیاستهای شهرهای توسعه اجتماعی نوع محلهای شهر تهران، مجموعه خلاصه مقالات همایش ایدههای نو در مدیریت شهری، مرکز مطالعات شهرداری تهران.
- ۴۱) نصیری، معصومه، ۱۳۸۳، بررسی نقش سازمانهای غیردولتی در مشارکت اجتماعی ساکنان محلات شهری، مجموعه مقالات اولین همایش توسعه‌ای.
- 42) Alberley, Doug (2003), "Power is Held by Those Who Tell the Story", *The Principles and Practice of Community-based Planning in* www. ius. uwinnipeg. ca.
- 43) Amitai, Etzioni, 1998, *Good Society*, Seattle Journal for Social Justice, V. 23, pp 679-691.
- 44) Aron R. , 1993, *Process of Thinking in Sociology*, Translated by: Parham B. , Third Publish,
- 45) Bullen, P. & Onyx, J. (1999), "Social Capital", *Family Support Services and Neighbourhood and Community Centres in New South Wales*.
- 46) Buttimer, A (1971), "Community, Extract from *Sociology and Planning- Town Planning Review*", vol. 42, no. 2.
- 47) Blanke, B. and Smith, R. (1999) "Cities in Transition, New Challenges New Responsibilities" Great Britain, Macmillan Press Ltd.
- ۲۷) صرافی، مظفر، ۱۳۸۸، مدیریت یکپارچه شهری در خدمت توسعه اجتماعات محلی، ماهنامه منظر، شماره سوم.
- ۲۸) ضیایی، کیوان، زارعی. اوضیایی، پ. ۱۳۸۸. *ارایه الگویی نظری و عملی در توانمندسازی زنان سرپرست خانوار، دومین همایش توانمندسازی و توان افزایشی زنان سرپرست خانوار، اداره کل امور بانوان شهرداری ترها، ص ۲۵۳ - ۲۷۲.*
- ۲۹) عارفی، مهیار. ۱۳۸۰، به سوی رویکرد دارائی - مبنا برای توسعه اجتماع محلی، ترجمه نوین تولائی، هنرهای زیبا، شماره ۱۰.
- ۳۰) عبادتی، ناصر. ۱۳۸۷، طرح جامعه کارآفرینی و اشتغال شهر تهران - ستاد کارآفرینی شهرداری تهران.
- ۳۱) عبادتی، ناصر، اخلاقی، ع. ۱۳۸۳. *نگاهی به تجربیات توسعه کارآفرینی کشورهای مختلف در حوزه مدیریت شهری، ستاد کارآفرینی شهرداری تهران، ناشر فن‌آور تصویر آریا.*
- ۳۲) کاظمیان، غلام رضا، ۱۳۸۲، *نظام اسکان در حاشیه جنوبی شهر تهران، مجموعه مقالات حاشیه نشینی و اسکان غیررسمی.*
- ۳۳) کلمن، جیمز ۱۳۷۷، *بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه: منوچهر صبوری، نشرنی، تهران.*
- ۳۴) کمانرودی کجوری، موسی. ۱۳۸۴، *موانع ساختاری مدیریت توسعه شهری در ایران، فصلنامه اقتصاد سیاسی، سال سوم، شماره دهم، دفتر پژوهشهای فرهنگی.*
- ۳۵) کنعانی، مهدی، جوانمردی، ش و رستگار، م. ۱۳۸۷، *ارایه الگویی جهت آموزش و توسعه کارآفرینی در محلات تهران (طرح مراکز رشد و خانههای کارآفرینی)، مجموعه مقالات همایش توسعه محلهای، نشر طرح نو.*

- 63)Tasan-kok: T-entrepreneurial Governance: challenges of large-scale property-led urban regeneration projects, Tijdschrift voor economische en sociale geografie, Pub, Blackwell, vol,101 ,No2,pp. 126-149(2010).
- 64)Uslaner, E. M. (1999),"Democracy and Social Capital", in M. E. Warren (ed.), Democracy and Trust,Cambridge: Cambridge University Press.
- 48)Clary, M, R. ,The entrepreneurial city, University of Nevada, Las Vegas, Public administration Review, 305pp (2008).
- 49)Hamilton, D. K. (1999) "Governing Metropolitan Areas, Response to Growth and Change" New York, Taylor & Francis Group.
- 50)Hubert Heinelt and Daniel Kübler (2005) Metropolitan Governance-Capacity,democracy and the dynamics of place. USA, Routledge.
- 51)Hamdi, Nabeel & Goethert, Reinhard. (1997),"Action Planning for Cities, A Guide to Community Practice", New York: John Wiley and Sons Ltd.
- 52)Kretzmann, John P, McKnight, John L. (1997),"Capacity Inventories:Mobilizing the Community Skills of Local Residents", Chicago, ACTA Publications.
- 53)Kreuter, M. W, Young, L. A. , & Lezin, N. A. (1998),"Measuring social capital in small communities",Atlanta, Georgia: Health 2000, Inc.
- 54)Konrad-Adenauer -Stiftung. V. (2009) Promoting People's Participation and Governance- in Vietnamese cities through the Association of Cities in Vietnam.
- 55)Mabogaunje, Akin (1996),"Keynote Paper at Expert Panel Meeting on Capacity-Building and HIS in the Post Habitat II:HIS", Rotterdam.
- 56)Madanipour, A. (2001),"How relevant is 'planning by neighbourhoods' today?", in Town Planning Review, 72 (2).
- 57)Madanipour, A. (1996),"Design of urban space: An inquiry into a socio-spatial process", London: John Wiley & Son Ltd.
- 58)Onyx, J. & Bullen, P. (2000),"Measuring social capital in five communities", Journal of Applied Behavioural Science, 36: 23-42.
- 59)Osborne, David & Gaebler, Ted(1993),"Reinventing Government-How The Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector", Plume, Penguin Books, USA.
- 60)Putnam, R. D. (2000),"Bowling Alone", The collapse and revival of American community, New York: Simon and Schuster.
- 61)Quilley. S, Manchester first: From municipal socialism to the entrepreneurial city,International journal of Urban and Regional Research vol. 24, pp 601-615 (2000).
- 62)Schoonraad, M. (2002),"New Urbanism or New Elitism?", in Leading Architecture Jul/Aug 2002, pp. 44 -45.

